

Gabriela Czapiewska

Akademia Pomorska
Słupsk

**POMOC MATERIALNA DLA MŁODZIEŻY WIEJSKIEJ
ZE ŚRODOWISK POPEGEEROWSKICH
POMORZA ŚRODKOWEGO**

**THE MATERIAL ASSISTANCE FOR VILLAGE
YOUNG PEOPLE FROM FORMER STATE FARMLAND SOCIETY
OF THE MIDDLE POMERANIA REGION**

Zarys treści: Artykuł jest próbą przybliżenia ekonomicznych instrumentów wspomaganie gospodarstw domowych byłych pracowników PGR przez Agencję Nieruchomości Rolnych. Zaprezentowane zostały te formy świadczeń socjalnych, które są ukierunkowane na wyrównywanie szans edukacyjnych i likwidację ubóstwa wśród dzieci i młodzieży ze środowisk popegeerowskich.

Słowa kluczowe: środowisko popegeerowskie, obszary popegeerowskie, pomoc materialna, edukacja

Key words: farmer state farmland society, farmer state farmland areas, material assistance, education

Wstęp

Przemiany, jakie nastąpiły w Polsce po 1989 roku, są widoczne w wielu dziedzinach życia społecznego. Procesy transformacji ustrojowej spowodowały zmianę również warunków życia i funkcjonowania rodzin byłych pracowników państwowych gospodarstw rolnych, a także wywarły znaczny wpływ na sytuację dzieci i młodzieży.

Podjęmowane na własną rękę próby przezwyciężania trudnej sytuacji życiowej przez społeczność popegeerowską zwykle kończyły się niepowodzeniem ze względu na koncentrację negatywnych zjawisk środowiskowych. Bez pomocy z zewnątrz środowiska te były skazane na powolne, ale systematyczne spychanie na margines życia społecznego.

Istotną rolę w zwalczaniu ubóstwa na terenach popegeerowskich odgrywała Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa (obecnie Agencja Nieruchomości Rol-

nych¹). Od początku swego istnienia podejmowała ona wiele różnorodnych i wielokierunkowych działań na rzecz byłych pracowników PGR i ich rodzin. Do najważniejszych zadań w zakresie pomocy materialnej udzielanej ludności popegeerowskiej, zwłaszcza dzieciom i młodzieży, należały:

- programy stypendialne,
- organizowanie wypoczynku letniego i zimowego,
- dożywianie w szkołach,
- dowożenie do szkół,
- leczenie sanatoryjne,
- finansowanie innych form pomocy.

Celem artykułu jest ocena działań prowadzonych przez Agencję na Pomorzu Środkowym. Szczególną uwagę zwrócono na ekonomiczne instrumenty wspomagania edukacji.

Program kształcenia dzieci i młodzieży (stypendia)

Niezwykle ważnym motywem działań w osiedlach popegeerowskich była troska o dzieci i młodzież. Obserwacja wielu gmin na Pomorzu Środkowym nasuwa nieodparty wniosek, że to nie zgromadzone materialne zasoby produkcyjne są najważniejszym czynnikiem rozwoju, lecz wykształcenie ludności (Rydz 2006).

AWRSP rozpoczęła opracowywanie i realizowanie programów stypendialnych dla tej młodzieży w 1998 roku. Przyjęto założenie, że obok bardzo istotnego działania na rzecz tworzenia miejsc pracy dla byłych pracowników PGR sprawą priorytetową będzie wspieranie ich dzieci, głównie w kształceniu się. Pomoc stypendialna miała na celu zaktywizowanie młodzieży przez zdobywanie wykształcenia, przełamywanie barier psychologicznych, wyzwalanie samodzielności oraz złagodzenie kosztów nauki (Zawisza, Skomra 2004).

Jak się okazało, możliwość uzyskania pomocy ze strony AWRSP była niejednokrotnie przeważającym czynnikiem przy podejmowaniu decyzji o dalszej nauce dzieci i młodzieży ze środowisk popegeerowskich.

Mając na względzie sytuację społeczną, demograficzną i kształtowanie się wiejskiego rynku pracy, Agencja podjęła się realizacji programu stypendialnego „Poprawa szans edukacyjnych dzieci z osiedli popegeerowskich”. Program ten, w całości finansowany przez AWRSP, zapoczątkowany został w 1998 roku. Przeznaczony był dla uczniów szkół średnich i ponadgimnazjalnych (liceów profilowanych, zawodowych i techników), w których nauka kończyła się maturą. Stypendia przysługiwały tylko na czas nauki w szkole. Mogli je otrzymywać uczniowie, którzy spełnili łącznie następujące kryteria:

- byli dziećmi byłych pracowników państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej lub dziećmi członków rodzin tych pracowników (wnuki i wnuczki), je-

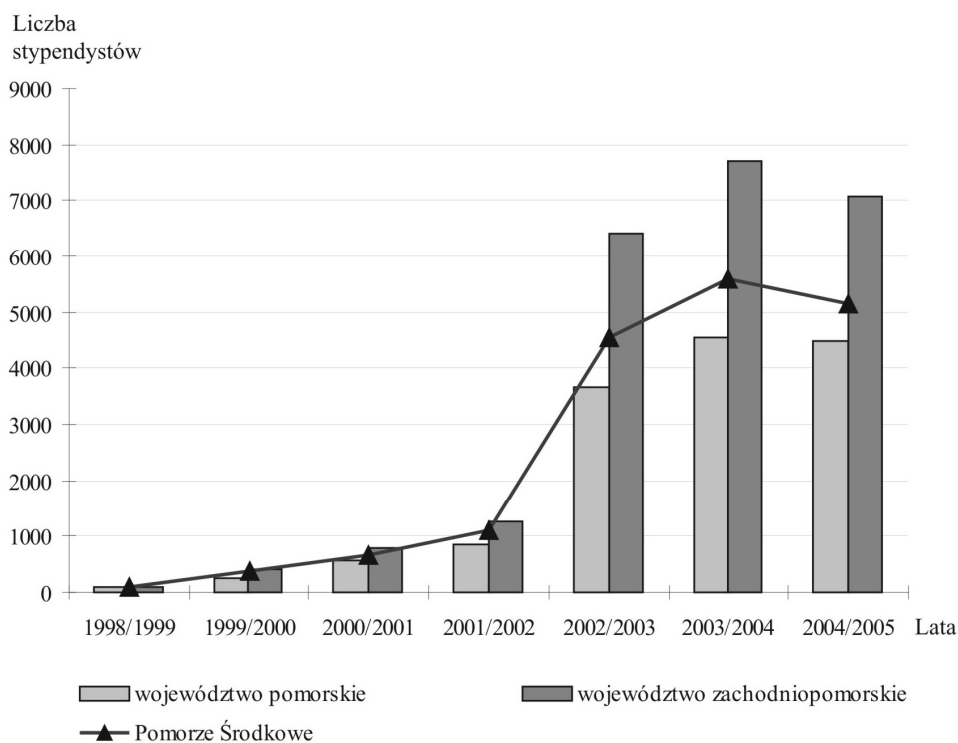
¹ Od 16 lipca 2003 r., zgodnie z ustawą z dnia 11 kwietnia 2003 roku o kształtowaniu ustroju rolnego, nastąpiła zmiana dotychczasowej nazwy Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa (AWRSP) na Agencja Nieruchomości Rolnych (ANR); DzU, nr 64, poz. 592.

śli pozostawały we wspólnym gospodarstwie domowym. Za byłych pracowników PGR uznaje się osoby, które były zatrudnione w tych gospodarstwach na podstawie umów o pracę przez co najmniej 3 lata,

- pochodzili z rodzin, w których dochód na osobę nie przekraczał 0,7 najniższego wynagrodzenia ogłaszanego przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej, według stanu na dzień składania wniosku o stypendium,
- mieszkali na terenach wiejskich i w miastach liczących do 20 tys. mieszkańców.

Stypendia przyznawane były przez specjalnie powołane komisje, w których skład wchodził: dyrektor szkoły, wychowawca lub pedagog szkolny, przedstawiciel Oddziału Terenowego Agencji i Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Decyzja komisji nabierała mocy po zakwalifikowaniu ucznia do szkoły ponadgimnazjalnej (średniej) i po zatwierdzeniu przez dyrektora OT AWRSP (Regulamin... 2002).

W 1998 roku programem stypendialnym objętych zostało na terenie całego kraju 650 uczniów, którzy ukończyli klasy ósme w 75 szkołach podstawowych, wytypo-

Ryc. 1. Stypendiści AWRSP (ANR) z Pomorza Środkowego w latach 1998-2005 na tle województw pomorskiego i zachodniopomorskiego

Fig. 1. Scholars of AWRSP (ANR) from Middle Pomerania terrain in the years 1998-2005 against a background of Pomerania and Western Pomerania provinces

Źródło: opracowanie własne na podstawie elektronicznej bazy danych Sekcji Organizacyjnej Oddziału Terenowego ANR w Gdańsku z siedzibą w Pruszczu Gdańskim i Oddziału Terenowego ANR w Szczecinie, Filia w Koszalinie, za lata 1998-2005

wanych przez 11 OT AWRSP, natomiast w roku szkolnym 2004/2005 Agencja sfinansowała już około 50 000 stypendiów, wydając na ten cel ponad 100 mln zł.

Na Pomorzu Środkowym w pierwszym roku działania programu uczestniczyło zaledwie sześć szkół z podregionu słupskiego i pięć z podregionu koszalińskiego, z których łącznie wyłonionych zostało 110 stypendystów. Dodać przy tym należy, iż z każdym rokiem wzrastała zarówno liczba młodzieży otrzymującej stypendia, jak i liczba szkół uczestniczących w programie. W roku szkolnym 2004/2005 liczba stypendystów w podregionie słupskim wynosiła już 1851, podczas gdy w województwie pomorskim – 4500 (ryc. 1). Z podregionu koszalińskiego pochodziło wówczas 3291 stypendystów, co stanowiło 46,6% młodzieży objętej programem stypendialnym AWRSP w województwie zachodniopomorskim (7065 osób).

Jeśli przyjmiemy za punkt wyjścia liczbę uczniów ze szkół Pomorza Środkowego otrzymujących stypendia AWRSP z 1998 roku, to obliczymy, że w okresie 1998-2005 wzrosła ona o 5032 osoby, przy czym dynamika wzrostu była nierównomierna w czasie. Maksymalny przyrost liczby stypendystów w stosunku do roku poprzedzającego (310%) odnotowano w roku szkolnym 2002/2003 (tab. 1).

Tabela 1

Dynamika wzrostu liczby stypendystów AWRSP (ANR) na Pomorzu Środkowym w latach 1998-2005

Dynamics of AWRSP (ANR) scholars growth on Middle Pomerania in the period 1998-2005

Rok szkolny	Liczba stypendystów			Dynamika wzrostu 1998=100	Przyrost liczby stypendystów w stosunku do roku poprzedniego	
	podregion słupski	podregion koszaliński	ogółem		bezwzględny	względny w %
1998/1999	50	60	110	100,0	—	—
1999/2000	146	220	366	332,7	256	232,7
2000/2001	259	413	672	610,9	306	83,6
2001/2002	478	634	1112	1010,9	440	65,5
2002/2003	1525	3035	4560	4145,5	3448	310,1
2003/2004	1936	3650	5586	5078,2	1026	22,5
2004/2005	1851	3291	5142	4674,5	- 444	- 7,9

Źródło: jak ryc. 1, za lata 1999-2004

Na Pomorzu Środkowym wzrastała również liczba szkół biorących udział w omawianym programie stypendialnym. W pierwszym roku jego realizacji uczestniczyło zaledwie 11 szkół, zaś sześć lat później już 114, w tym 40 z podregionu słupskiego i 54 z podregionu koszalińskiego.

W 2002 roku gimnazja opuścili pierwsi absolwenci, którzy musieli podjąć decyzję o wyborze nauki w określonych typach szkół ponadgimnazjalnych (średnich).

W związku z powyższym Agencja dokonała odpowiednich zmian w regulaminach stypendialnych i jednocześnie, w wyniku pozytywnych ocen funkcjonowania programu, znacznie zwiększyła środki na jego realizację (Szyndler 2003).

Uczniowie otrzymujący w roku szkolnym 2004/2005 stypendia finansowane przez AWRSP (ANR) uczęszczali łącznie do 77 szkół ponadgimnazjalnych (średnich), w tym do 49 na terenie podregionu koszalińskiego i 28 słupskiego.

Największym zainteresowaniem wśród stypendystów z Pomorza Środkowego cieszyły się: Zespół Szkół Rolniczych Centrum Kształcenia Praktycznego w Świdwinie (233 osoby), Zespół Szkół Technicznych w Człuchowie (178 osób), Zespół Szkół Gospodarki Żywnościowej i Agrobiznesu w Lęborku (158 osób) oraz Zespół Szkół Gospodarki Żywnościowej w Gościnie (156 osób).

Do roku 2002 stypendia przyznawane były w wysokości średnio 250 zł miesięcznie i nie mogły przekraczać w semestrze kwoty 1250 zł, zaś od 2003 roku suma ta uległa pomniejszeniu do 200 zł miesięcznie (1000 zł w semestrze).

W ramach stypendium fundowanego przez Agencję mogły być finansowane opłaty za wyżywienie (w stołówce szkolnej, internacie, bursie, stołówce prowadzonej przez inny podmiot gospodarczy), zakwaterowanie (w internacie, bursie, na kwaterze prywatnej), dojazdy do szkoły, zakup podręczników i pomocy naukowych, niezbędnej odzieży i obuwia, kieszonkowe, maksymalnie do wysokości 50 zł miesięcznie, i inne dodatkowe wydatki wymagane przez szkołę, m.in. na samorząd, naukę języków obcych i inne zajęcia fakultatywne, płatne kółka zainteresowań, wyieczki szkolne, komitet rodziców lub radę rodziców (Regulamin... 2002).

Z informacji uzyskanych w siedzibach OT ANR w Pruszczu Gdańskim i Koszalinie oraz z analizy wypłacanych świadczeń stypendialnych w poszczególnych semestrach lat szkolnych 1998-2005 wynika, iż przyznane stypendia najczęściej wykorzystywane były na zakup podręczników i pomocy szkolnych, odzieży i obuwia oraz na dojazdy do szkół.

Pracochłonnym elementem obsługi stypendiów była ich realizacja w formie finansowania odpłatnych świadczeń na rzecz ucznia i refundacji udokumentowanych wydatków poniesionych przez niego na cele określone w regulaminie, gdyż tylko 50 zł wypłacane było w gotówce, jako tzw. kieszonkowe (od września 2002 roku). Zgodnie z porozumieniem zawierającym pomiędzy Agencją a szkołami ponadgimnazjalnymi (średnimi) środki finansowe przeznaczone na stypendia przekazywano zaliczkowo na kolejne semestry na konto szkół uczestniczących w programie.

Od czasu realizacji w 1998 roku pierwszych stypendiów wprowadzono wiele zmian regulaminowych. Wynikały one z nabywanych doświadczeń, skali realizowanych programów oraz zmian w systemie edukacyjnym (Szyndler 2003).

Program „Poprawa szans edukacyjnych dzieci z osiedli popegeerowskich” w znacznym stopniu niwelował trudności związane z edukacją młodzieży zamieszkującej tereny, gdzie niegdyś funkcjonowały jednostki produkcyjne PGR. Przede wszystkim ułatwiał i umożliwiał naukę w szkole ponadgimnazjalnej (średniej). Często pozwalał biednym rodzinom na edukację nawet kilkorga dzieci, bez jednoczesnego naruszania podstaw ich egzystencji. Niekiedy nawet ograniczał potrzebę korzystania z ośrodków pomocy społecznej. System stypendialny mobilizował i motywował młodzież do zdobywania wiedzy. Mobilizował również osoby ubiegające się o takie wsparcie,

aby podjęły trud zdawania do szkół, w których nauka kończy się maturą, i nie ograniczały swoich aspiracji edukacyjnych wyłącznie do szkół zawodowych.

W roku akademickim 2002/2003 AWRSP (ANR) we współpracy z Fundacją Edukacyjną Przedsiębiorczości w Łodzi, Polsko-Amerykańską Fundacją Wolności oraz Narodowym Bankiem Polskim rozpoczęła wdrażanie drugiego programu stypendialnego – „Stypendia pomostowe”. Program ten miał na celu ułatwienie uzdolnionej młodzieży z terenów objętych restrukturyzacją państwowych gospodarstw rolnych podjęcie dziennych studiów magisterskich na wszystkich kierunkach wyższych uczelni państwowych (Kowalska 2002).

Podstawowym założeniem tego programu było, aby stypendia otrzymali wszyscy dotychczasowi maturzyści (stypendyści AWRSP), jeśli rozpoczną studia w trybie jednolitym lub dwustopniowym, a także w miarę wolnych środków – pozostali maturzyści pochodzący ze środowisk popegeerowskich, spełniający wymogi regulaminowe (Regulamin... 2003). Kryteria przyznawania stypendium pomostowego zostały sformułowane identycznie z kryteriami przy stypendiach dla szkół ponadgimnazjalnych (średnich). Wnioski, które składali absolwenci, weryfikował Oddział Terenowy Agencji, a następnie rozpatrywała komisja powołana przez fundatorów. Stypendium wypłacane było jedynie na pierwszym roku studiów, przez 10 miesięcy, w wysokości 380 zł miesięcznie (3800 zł rocznie). Od 2005 roku wysokość stypendium została pomniejszona o 300 zł w skali roku i wynosi obecnie 3500 zł (350 zł miesięcznie).

W przypadku, gdy liczba osób spełniających kryteria była większa niż liczba stypendiów do rozdysponowania, pierwszeństwo w jego uzyskaniu przysługiwało osobom o najniższych dochodach w rodzinie lub o najwyższej średniej na świadectwie maturalnym.

Na badanym terenie w roku akademickim 2002/2003 programem stypendiów pomostowych objętych zostało 130 osób. W podregionie koszalińskim pierwszy rok funkcjonowania programu zaowocował przyznaniem 97 stypendiów, zaś w podregionie słupskim – 33. Warunki regulaminu w roku kolejnym spełniło już 148 osób, podczas gdy w kraju ufundowano 1155 stypendiów.

Stypendyści programu „Stypendia pomostowe” z Pomorza Środkowego najchętniej podejmowali studia na państwowych wyższych uczelniach w Słupsku, Koszalinie i Szczecinie. Największym zainteresowaniem w ciągu dwóch lat realizacji programu cieszyły się Akademia Pomorska, Politechnika Koszalińska, Uniwersytet Szczeciński i Akademia Rolnicza w Szczecinie (tab. 2). Z badań wynika, że do najczęściej wybieranych kierunków studiów należały pedagogika, ekonomia, informatyka, technika rolnicza i leśna oraz mechanika i budowa maszyn.

Program został utworzony ze względu na poważny problem społeczny, jakim jest dysproporcja w dostępie do studiów między młodzieżą mieszkającą na wsi i w miastach. Wielu uzdolnionych młodych ludzi nie rozważa nawet decyzji o podjęciu studiów z powodu trudnych warunków materialnych rodziców. Program stypendiów pomostowych pomaga znacznej grupie młodzieży ze środowisk popegeerowskich w przekroczeniu progu szkoły wyższej.

Dotychczasowe rezultaty programu wykazały, że stypendia pomostowe są rozwiązaniem, które powinno zająć trwałe miejsce w działaniach na rzecz awansu edu-

Tabela 2

Państwowe wyższe uczelnie, na których studiowali stypendyści objęci programem „Stypendia pomostowe” z Pomorza Środkowego w latach 2002-2004
 State universities with scholars containing the bridge scholarship program in the Middle Pomerania region in 2002-2004

Lp.	Nazwa uczelni	Siedziba uczelni	Podregion słupski		Podregion koszaliński	
			Liczba stypendystów w roku akademickim			
			2002/2003	2003/2004	2002/2003	2003/2004
1	Akademia Pomorska	Słupsk	12	9	14	12
2	Politechnika Koszalińska	Koszalin	3	7	36	43
3	Wyższe Seminarium Duchowne		-	1	-	-
4	Uniwersytet Gdański	Gdańsk	5	4	3	-
5	Politechnika Gdańska		3	2	1	-
6	Akademia Medyczna		1	1	-	-
7	Akademia Wychowania Fizycznego		-	1	-	-
8	Akademia Muzyczna		-	-	-	1
9	Akademia Morska	Gdynia	-	-	-	1
10	Akademia Rolnicza	Szczecin	3	1	10	15
11	Wyższa Szkoła Morska		1	-	1	-
12	Politechnika Szczecińska		3	-	9	10
13	Uniwersytet Szczeciński		-	3	11	17
14	Akademia Rolnicza	Poznań	-	1	1	2
15	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza		-	2	5	2
16	Politechnika Poznańska		-	-	1	2
17	Akademia Ekonomiczna		-	-	-	2
18	Akademia Medyczna		-	-	-	1
19	Akademia Wychowania Fizycznego		-	-	-	2
20	Uniwersytet Mikołaja Kopernika	Toruń	-	1	1	1
21	Akademia Bydgoska	Bydgoszcz	-	1	1	-
22	Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego	Warszawa	-	-	-	1
23	Politechnika Łódzka	Łódź	1	-	-	-
24	Politechnika Wrocławska	Wrocław	-	-	-	1
25	Akademia Świętokrzyska	Kielce	-	1	-	-
26	Uniwersytet Jagielloński	Kraków	-	-	1	-
27	Uniwersytet Śląski	Sosnowiec	-	-	1	-
28	Katolicki Uniwersytet Lubelski	Lublin	1	-	1	-
OGÓLEM			33	35	97	113

Źródło: jak ryc. 1, za rok akademicki 2002/2003 i 2003/2004

kacyjnego młodzieży ze środowisk wymagających szczególnego wsparcia. Potwierdzają to badania ankietowe przeprowadzone przez Fundację Edukacyjną Przedsiębiorczości wśród stypendystów I i II edycji programu (lata 2002-2004). Badania wykazały, że w skali kraju pomoc trafiła do ambitnych młodych ludzi będących w trudnej sytuacji materialnej, z których 55% stwierdziło, że bez stypendium nie podjęłoby nauki na wyższych uczelniach. Blisko 90% młodzieży objętej programem kontynuowało naukę na roku drugim, co należy uznać za dobry rezultat, zwłaszcza że beneficjenci stypendiów pomostowych mieli znacznie trudniejsze warunki startu i rozwoju niż ich rówieśnicy z dużych miast.

Program „Promocja zawodowa dziewcząt”

Program „Promocja zawodowa dziewcząt” prowadzony był przez AWRSP (ANR) we współpracy z Caritasem Archidiecezji Warszawskiej. Założeniem programu była pomoc bezrobotnym dziewczętom pochodzącym z rodzin popegeerowskich w znalezieniu pracy w stolicy. Uczestniczki programu musiały mieć 18-25 lat oraz zdaną maturę. Nabór dziewcząt z Pomorza Środkowego chętnych do wzięcia udziału w programie prowadził jedynie Oddział Terenowy Agencji w Gdańsku przy współudziale urzędów pracy, ośrodków pomocy społecznej, Stowarzyszenia „Związek Byłych Pracowników PGR” oraz urzędów gmin.

Dziewczęta przebywały w jednej z warszawskich burs – „Przystani na Skarpie”. Według założeń programu na usamodzielnienie się i znalezienie pracy miały pół roku. Przez ten okres Caritas zapewniał im noclegi, wyżywienie, wsparcie doświadczonych specjalistów w zakresie doradztwa i pośrednictwa zawodowego oraz socjologów i informatyków. Ponadto aktywnie uczestniczyły one w kursach, warsztatach i szkoleniach podnoszących kwalifikacje. W skali całego województwa pomorskiego w 2002 roku z pomocy bursy „Przystań na Skarpie” skorzystało 60 osób, z których zaledwie kilka pochodziło z terenu byłego województwa śląskiego. Dodać należy, że z każdym rokiem liczba uczestniczek programu „Promocja zawodowa dziewcząt” malała, obejmując w 2004 roku tylko 26 osób pochodzących z województwa pomorskiego. W roku kolejnym w programie udział wzięła już tylko jedna osoba.

Do końca 2005 roku około 400 dziewcząt z całej Polski, uczestniczących w programie, znalazło pracę w Warszawie i usamodzielniało się. W ocenie specjalistów rynku pracy program ma ogromną skuteczność i w dotychczasowej formie będzie realizowany do co najmniej 2009 roku.

Wypoczynek dzieci i młodzieży

AWRSP, realizując zadania statutowe, prowadziła również działania mające na celu udzielanie pomocy byłym pracownikom państwowych gospodarstw rolnych i członkom ich rodzin w przezwyciężaniu trudnych sytuacji życiowych. Spośród form tej pomocy wymienić należy m.in. subwencjonowanie organizacji kolonii i półkolonii letnich.

Oddziały terenowe zobligowane zostały do naboru na kolonie dzieci w wieku 7-15 lat według limitów przyznanych przez Biuro Prezesa AWRSP (ANR), do przewozu na miejsce wypoczynku oraz zakupu wyposażenia w wysokości 80 zł na dziecko (obuwie, odzież, środki czystości). Również OT AWRSP (ANR) w Gdańsku i Szczecinie organizowały i finansowały wypoczynek letni dla dzieci z najuboższych rodzin byłych pracowników PGR. Były to kolonie o profilu wypoczynkowym i zdrowotnym. Ponadto organizowano kolonie terapeutyczne dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym oraz kolonie promujące zdrowy styl życia, psychoedukację i profilaktykę uzależnień. Na obozach realizowane były programy pływania, żeglarstwa, informatyki oraz nauki języków obcych.

W 2003 roku w koloniach i półkoloniach organizowanych przez Agencję w skali całego kraju udział wzięło prawie 29 000 dzieci i młodzieży, w tym 1690 z Pomorza Środkowego (5,8%). Z podregionu koszalińskiego pochodziło wówczas 1005 osób, podczas gdy w 1995 roku zaledwie 143 dzieci dzięki staraniom AWRSP wyjechało na kolonie letnie (tab. 3). Z podregionu słupskiego w koloniach uczestniczyło 685 dzieci, zamieszkujących wsie popegeerowskie powiatów bytowskiego i słupskiego. Wypoczywały one na dwutygodniowych turnusach nad morzem, głównie w Ustce, Łebie, Gdańsku i Pucku, oraz nad Jeziorem Bobiecińskim w powiecie bytowskim. Dla wielu spośród nich były to pierwsze wakacje spędzone poza miejscem zamieszkania.

Tabela 3

Wypoczynek letni dzieci z terenów popegeerowskich
podregionu koszalińskiego w latach 1995-2003
Summer recreation children from farmer state farm lands terrains
of Koszalin subregion in the years 1995-2003

Lp.	Lata	Liczba dzieci	Kwota w PLN
1	1995-1996	143	71 500
2	1997	187	93 500
3	1998	270	135 000
4	1999	225	112 500
5	2000	510	255 000
6	2001	810	623 700
7	2002	1050	808 500
8	2003	1005	643 200
RAZEM			2 742 900

Źródło: zestawienie własne na podstawie elektronicznej bazy danych Sekcji Organizacyjnej Oddziału Terenowego ANR w Szczecinie, Filia w Koszalinie, za lata 1995-2003

Inne formy pomocy materialnej

Spośród innych form pomocy Agencji warto wymienić: dofinansowanie dożywiania i dowożenia dzieci do szkół, leczenia sanatoryjnego, refundowanie zajęć kulturalno-sportowych oraz przyznawanie środków na częściowe pokrycie kosztów remontów szkół, stołówek, sal gimnastycznych i wyposażanie ich w podstawowy sprzęt.

Oddziały Terenowe AWRSP (ANR) w Gdańsku i Szczecinie od 2002 roku uczestniczą w „Rządowym programie wspierania gmin w dożywianiu uczniów”, co wiązało się z przekazywaniem środków na ten cel bezpośrednio do gmin, które później zgodnie z założeniami tego programu same nimi zarządzały i przeznaczały szkołom w takim zakresie i wysokości, w jakim uznały za stosowne. Świadczenie w postaci gorącego posiłku przysługiwało bezpłatnie uczniowi uczęszczającemu do szkoły podstawowej oraz gimnazjum, jeśli dochód na osobę w rodzinie ucznia nie przekraczał podanego w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 29 listopada 1990 roku o pomocy społecznej.

AWRSP pomagała również najuboższym rodzinom byłych pracowników PGR, przygotowując dla dzieci upominki świąteczne. Zazwyczaj były to paczki ze słodyczami. Na terenie podregionu słupskiego taką formą pomocy objęte zostały dzieci zamieszkujące gminy powiatów bytowskiego (Miastko, Koczała, Tuchomie, Przechlewo) i słupskiego (Smołdzino, Kępice). W 2005 roku ufundowano paczki świąteczne na łączną kwotę 24 tys. zł.

Agencja świadczyła ponadto bezzwrotną pomoc w postaci tzw. subwencji byłym pracownikom PGR, znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej. W przypadku kłęski żywiołowej lub zdarzeń losowych, np. śmierci rodziców lub opiekunów prawnych dziecka, przyznawana była doraźna pomoc rzeczowa oraz finansowa.

Inną z form pomocy AWRSP (ANR) skierowaną do dzieci i młodzieży z terenów popegeerowskich była refundacja kosztów imprez kulturalno-sportowych, jak wyjazdy do muzeów i teatrów, spartakiady, turnieje i zawody sportowe.

Na badanym terenie oddziały terenowe Agencji finansowały również leczenie sanatoryjne dzieciom, przebadanym w ramach akcji „Białe soboty” i „Białe niedziele”. Podczas tych akcji Agencja angażowała specjalistów z zakresu: pediatrii, okulistyki, ortopedii i laryngologii.

Z informacji uzyskanych w siedzibach OT AWRSP (ANR) w Pruszczu Gdańskim i Koszalinie wynika, iż spośród realizowanych przez Agencję form pomocy najważniejsze było dożywianie dzieci w szkołach – pod względem liczby objętych tą pomocą osób, natomiast pod względem wysokości zaangażowanych środków finansowych – kształcenie dzieci i młodzieży (stypendia).

Zakończenie

W działaniach Agencji zastosowano wiele instrumentów pomocy materialnej o różnej i nie zawsze dającej się precyzyjnie ocenić efektywności. To, co w założeniu miało wesprzeć rodziny byłych pracowników PGR w przezwyciężaniu trudności ży-

ciowych, przyniosło również skutki niepożądane. Mieszkańcy popegeerowskich wsi przyzwyczaili się do nowego, instytucjonalnie rozbudowanego systemu świadczeń socjalnych. Wśród części rodzin popegeerowskich pokutuje przekonanie, że pomoc im się należy, niezależnie od stopnia osobistego przyczynienia się do trudnego położenia materialnego.

W związku ze zmianami wprowadzonymi do ustawy o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa, od 2004 roku Agencji uchylono zobowiązania mające na celu tworzenie nowych miejsc pracy oraz udzielanie pomocy socjalnej rodzinom popegeerowskim. Organizacją i wypoczynkiem letnim dzieci pochodzących z rodzin byłych pracowników PGR zajęły się kuratoria oświaty, natomiast dożywianiem dzieci i dowożeniem do szkół – jednostki samorządowe.

Zgodnie z nowelizacją ustawy o systemie oświaty z 16 grudnia 2004 roku AWRSP (ANR) po raz ostatni w roku szkolnym 2004/2005 wypłacała stypendia uczniom szkół średnich i ponadgimnazjalnych w obowiązującej dotychczas formie.

Na Pomorzu Środkowym Agencja kontynuuje program „Promocja zawodowa dziewcząt”, prowadzony we współpracy z Caritasem Archidiecezji Warszawskiej, oraz program stypendiów pomostowych.

Pomoc w postaci stypendium ułatwiła znacznej grupie dzieci i młodzieży uzyskanie wykształcenia, a także przyczyni się z pewnością do zajęcia przez nią lepszej pozycji społecznej i ekonomicznej w przyszłości.

Szerokie spektrum działań podjętych przez Agencję na rzecz dzieci i młodzieży pochodzących z rodzin byłych pracowników państwowych gospodarstw rolnych w znacznej mierze przyczyniło się do złagodzenia problemów społecznych powstałych w procesach restrukturyzacji na obszarach popegeerowskich.

Literatura

- Czapiewska G., 2005, *Stypendia Agencji Nieruchomości Rolnych jako istotna forma pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży z rodzin popegeerowskich (na przykładzie subregionu słupskiego)*. W: *Zagospodarowanie przestrzenne i rozwój obszarów nadmorskich w Polsce*, red. M. Dutkowski, Szczecin
- Kowalska I., 2002, *Stypendialny program wsparcia finansowego kapitału edukacji na obszarach wiejskich*, Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, t. IV, z. 6
- Kowalska I., 2003, *Finansowanie oświaty w gminach wiejskich*, Warszawa
- Regulamin przyznawania i przekazywania stypendiów pomostowych dla studentów w roku akademickim 2003/2004. Załącznik nr 2 do umowy z dnia 8 kwietnia 2003 roku, Fundacja Edukacyjna Przedsiębiorczości, Łódź
- Regulamin przyznawania i realizacji stypendiów Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa z 25 marca 2002 roku (ze zmianami wprowadzonymi Anekssem nr 1 z dnia 25 kwietnia 2003 r.), Warszawa (materiał powielony)
- Rydz E., 2006, *Przemiany struktur społeczno-gospodarczych w okresie transformacji systemowej na Pomorzu Środkowym*, Słupsk
- Rzeszutek J., Komar Z., 2002, *Pomoc środowiskowa byłych PGR, Agroprzemiany 1*
- Sikora E., 2001, *Młodzież z osiedli byłych PGR o swoich planach i dążeniach życiowych*. W: *Bieda na wsi na tle globalnych przemian społeczno-gospodarczych w Polsce. Socjologiczne*,

- ekonomiczne i polityczne aspekty problemu*, red. W. Warzywoda-Kruszyńska, E. Kośmicki, H. Januszek, Poznań
- Szyndler K., 2003, *Stypendia AWRSP dla młodzieży*, Agropozemiany 1
- Zawisza S., Skomra M., 2004, *Realizacja programu wsparcia stypendialnego ANR (AWRSP) dla młodzieży z rodzin byłych pracowników PGR w województwie kujawsko-pomorskim*, Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, t. VI, z. 4

Summary

Processes of constitutional transformation caused the changes of living conditions and functioning of former state farm lands society and also made the vital influence on children and young people's situation.

The article is an attempt of featuring the economic aspects of the family households assistance of former state farm lands workers (PGR) that are rendered by Agricultural Real Estate Agency.

In this work were featured the forms of social services, which incline to equalizing the educational chances and liquidation of poverty among children and young people from former state farmland societies.